
Keskustelua

Nils Erik Villstrand ja Ann-Catrin Östman

Erilaistamisen sietämätön keveys

RUOTSI, SUOMI JA PITKÄ YHTEINEN
HISTORIA¹

Tammikuussa 2013 yksi Yleisradion kanavista alkoi esittää dokumenttisarjaa ”Suomi on ruotsalainen”. Kaksi ensimmäistä jaksoa, joiden aiheina olivat identiteetti ja historia, keräsi kumpikin 450 000 katsojaa. Siihen nähden, että ohjelman konsepti rakentui vierailuihin eri ympäristöissä sekä kadunmiehen ja asiantuntijoiden haastatteluihin, joita rytmittivät Juhani Seppäsen vikkelat kommentit, katsojamäärä oli suuri. Dokumenttisarjassa vierailtiin muun muassa kauhtuneessa karjalaismiljöössä Suomen itärajan tuolla puolen. Tarkoituksena oli hahmotella vaihtoehtoa pitkälle ruotsalais-suomalaiselle rinnakkainelolle. Sarja oli osa Yleisradion suurempaa hanketta. Samaan aikaan toisella Ylen kanavalla pyöri sarja ”Kuninkaittemme jäljillä”. Se koostui kymmenestä tunnin mittaisesta dokumenttiohjelmasta, jotka tarjosivat selkeän perinteisen tarinan ”meidän” hallitsijoidemme tekemisistä keskiajalta vuoteen 1809, ilman että Suomen asemaa osana Ruotsin valtakuntaa olisi problematisoitu.

Kiinnostus ”Suomi on ruotsalainen” -sarjaa kohtaan oli suuri, etenkin koska muuttunut mediamaisema on Suomessakin johtanut siihen, ettei monikaan ohjelma joulukuun kuudentena päivänä suorana lähetyksenä näytettävien linnan juhlien lisäksi kerää kansakuntaa television ääreen. Sarja nosti esille erilaisia suomalaisen yhteiskunnan vanhoja ja uusia ilmiöitä, joilla on jokin ruotsalainen ulottuvuus – näitä ovat muun muassa kristinusko, ruoka- ja rakennuskulttuuri, yhteiskuntajärjestys, koulutus ja kieli. Sarjan viimeinen osa, joka esitettiin 7. maaliskuuta 2013, käsitteli suomalaisten Ruotsi-traumaa sekä tulevaisuutta.² Päätösjaksossa kysyttiin muun muassa, mistä mahtaa johtua, että ruotsalaiset voivat kannattaa Suomen leijonia jääkiekossa, kun taas suomalaiset näkevät Tre kronorin häviön aina voittona, riippumatta siitä, mitä maata voittajajoukkue edustaa.

Myrsky ihmiseressä vai kuohuntaa verkossa?

Tuottajat halusivat tietoisesti antaa ohjelmalle hieman provokatiivisen luonteen, mutta samalla he rajasivat uskottavuuden vuoksi haastateltavat suomenkielisiin ja riikinruotsalaisiin asiantuntijoihin. Jos suomenruotsalaisten olisi annet-

1. Suomenantanut Jenni Syrjälä. Kirjoituksen ruotsinkielinen versio julkaistaan *Historisk Tidskriftin* numerossa 2/2013.

2. Teksti kirjoitettiin helmikuun lopussa, ennen kuin viimeinen jakso esitettiin.

tu esiintyä vastaavassa roolissa, se olisi saattanut lähettää vääranlaisia signaaleja, mikä on järkeenkäypä arvio. Samalla voidaan kysyä, mitä tällainen ennaltaehkäisevä varovaisuus kertoo (oletetusta) suomenruotsalaisikäisyydestä – ajatellaanko heidän lähtökohtaisesti olevan esteellisiä kaikissa kysymyksissä, jotka koskevat ruotsalaisuutta Suomessa? Siinä tapauksessa käänteisen logiikan mukaan suomenkieliset olisivat aina esteellisiä käsittelemään kysymyksiä, jotka koskevat suomalaisuutta Suomessa!

Keskustelu ohjelmasta on ollut laajaa ja käsitykset ilmeisen kirjavia. Hyvä niin, sillä ohjelma tehtiin pilke silmäkulmassa, pyrkimyksenä saada ihmiset miettimään minäkuvaansa. Nettikeskustelut ovat kuin noutopöytä, josta saa valita itse. Se, joka haluaa nähdä vain ruotsinlaivan katkarapuja, löytää ne, toiset taas hakevat prinsinukkeja. Se, joka tutustuu *Aftonbladetin* kovasti paisuteltuun ”Suomi on ruotsalainen” -ohjelmaa käsittelevään artikkeliin (19.1.2013), saa lukea Suomessa käydystä ”aggressiivisesta keskustelusta”, ”vastalausemyrskystä” ja ”vihaisista ja uhkaavista kommentteista”. Olivathan ne sitäkin – joidenkin kansalaisten keskuudessa voi huomata selvää ärtymystä ruotsin kielen läsnäolosta Suomessa ja etenkin koulun ”pakkoruotsista”. Tällainen ärtymys madaltaa kynnystä raivoisaan näppäimistön takomiseen. Mutta läheskään kaikki kommentit eivät olleet tämänkaltaisia. Alempana esitämme pari kahta ensimmäistä jaksoa koskevaa esimerkkiä Ylen kotisivuilta. Erään katsojan näkemys oli, että ohjelma täyttää tarpeen:

”Ohjelma on todella hyvä muistutus meille tosiasioista. Ymmärrän, että se ärsyttää niitä yltyöisänmaallisia, joissa elää vielä sadan vuoden takaiset meihin iskostetut tarinat Volgan mutkasta tänne luvattuun maahan tulleesta, puhtaasta suomalaisesta kansasta. Tällaisia tosiasioihin perustuvia, ajatuksia avartavia ohjelmia tarvitaan juuri nyt, kun globalisaatio etenee. Siihen emme voi vaikuttaa, vaan on pakko sopeutua. Sopeutumista helpottaa, jos hyväksymme ensin

tosiasiat, kuten Paasikivi opetti.” (”Historian harrastaja”, 21.1.2013)

Toinen nettikirjoittaja toi julki kannan, joka ilmentää uskoa lujaan Suomesta löytyvään tietämykseen:

”Aloitin [sarjan] seuraamisen suurella mielenkiinnolla, mutta toistaiseksi olen pettynyt siihen miten paljon ohjelmassa uhrataan aikaa mielenpiteisiin ja siihen että kerrotaan kuinka suomalaiset tai ruotsalaiset eivät tiedä tarpeeksi, sen sijaan että kerrottaisiin faktaa. Minä tiedän jo etten tiedä tarpeeksi, ja haluaisin täydentää tietojani, joten aion kyllä seurata sarjan loppuun asti. Nyt vaan ei tunnu siltä että siitä kovin paljon varsinaista tietoa saa irti.” (”Tiedonjanojen”, 21.1.2013)

Nämä mielipiteet voi yhdistää siihen, että suomenruotsalaisella televisiolla oli vaikeuksia löytää Helsingin kaduilla haastateltavia, jotka olisivat olleet halukkaita ilmaisemaan vihaansa Ruotsia ja ruotsalaisuutta kohtaan. Ketään netti-vihaajista ei saatu haaviin, vaan vastaan tuli vain suvaitsevaisia henkilöitä, jotka puhuivat sellaisen Suomen puolesta, jossa kaksi kieltä elää rinnakkain. Emme voi nojautua mielipidetutkimuksiin, mutta käsityksemme on, että on olemassa kasvava ryhmä suomalaisia, joilla on avoin asenne Suomen historian ruotsalaisia piirteitä kohtaan. He haluavat tietää enemmän asioista, joita pidetään tärkeinä mutta joista ihmiset kokevat tietävänsä liian vähän.³ Sellaisiin aiheisiin keskittyminen ei kuitenkaan myy lehtiä, eikä varsinkaan irtonumeroita, joten *Aftonbladetin* yksipuolinen kuvaus ei yllätä.

Vallan merkitys

Kansallista identiteettiä koskevat kysymykset aiheuttavat helposti erimielisyyksiä. Puheena ole-

3. Kyselytutkimus historiatietoisuudesta osoittaa kuitenkin, että kiinnostus Ruotsin aikaa kohtaan on ollut pientä. Ks. Pilvi Torsti, *Suomalaiset ja historia*. Gaudeamus 2012, 100.

va TV-sarja tai nettikeskustelun käsittely mediassa ei itse asiassa horjuta vain yhtä, vaan vähintään kolmea erilaista kansallista identiteettiä. Historiantutkimus, joka osoittaa, että kielellä ja kielellisellä identiteetillä on ollut vähäpätöinen rooli menneisyydessä, hiertää epäilemättä myös joidenkin suomenruotsalaisten minäkuva. Puheet Vöyrin riimukirjoituksista tai Närpiössä maihin nousseista viikingeistä ovat esimerkkejä siitä, miten menneisyyteen liittyviä uskomuksia on käytetty kieleen perustuvien historiakuviin luomiseen yhä kaksikielisemmän vähemmistön keskuudessa.

Ruotsinkielinen televisiokanava Yle FEM kiinnitti aikaisessa vaiheessa huomiota nettikeskusteluun järjestämällä Suomalaisuuden liiton keulahahmon, historioitsija Erkki Pihkalan, ja aidosti kaksikielisen Suomen edustajien, historioitsija Henrik Meinanderin ja toimittaja Päivi Storgårdin, tapaamisen. Ohjelma herätti huomiota Ruotsissa, missä kerrankin käsiteltiin suomalaista historiaa. Naapurimaassa päästiin kauhistelemaan idässä mellastavaa nationalismia. Kyseessä oli melko tavanomainen ruotsalainen suhtautuminen suomalaisuuteen – Ruotsissa on kieltämättä olemassa taipumus esittää suomalaisuus jonain erilaisena, ehkä jopa alempiarvoisena, jolloin ruotsalaiset pääsevät vertaamaan myhäillen itseään itäiseen veljeskansaansa. Tähän asetelmaan sopi hyvin kuva epätoivotuista nationalistisista tunteista.

Helsingin sanomat (3.2.2013) ei nähnyt mitään provosoivaa ”Suomi on ruotsalainen” -sarjan välittämässä historiakuvasa. Ainoastaan yhden kysymysmerkin, käytännössä hyvin pienen sellaisen, lehti näki sarjan rahoituksessa, joka oli peräisin suomenruotsalaisista rahastoista.

Verkossa paljastuu kuitenkin historiatietoisuus, jossa uhrikuva on merkittävässä asemassa ja jossa kansalliselle ominaislaadulle annetaan syvälle menevät juuret. Millä tavoin tällaiset kannat ja ehkä lähinnä refleksinomaiset käsitykset liittyvät historiantutkimukseen sekä oppikirjojen välittämään ja vahvistamaan historiaku-

vaan? Onko olemassa kytkentöjä historiankuvauksen eri muotojen ja edellä mainitun historiatietoisuuden välillä?

Jakamattomassa Ruotsin valtakunnassa ennen vuotta 1809 vallassa olleen, poliittisesti korrektin tulkinnan mukaan ruotsalaiset olivat kyläkin vallanneet Suomen, mutta yhteinen valtakunta oli eduksi suomalaisille, jotka vastineeksi saivat hyvän yhteiskuntajärjestyksen. Valtakunnan jakautumisen jälkeen alaa voittaneen tulkinnan mukaan oli onni, että Suomesta tuli venäläinen suuriruhtinaskunta: Ruotsin aika oli tehnyt Suomesta taistelulentän kerta toisensa jälkeen; nyt saataisiin pysyvä rauha. Voitaissiinko kenties sanoa, että tässä vaiheessa näkemys Suomesta ja suomalaisista uhreina alkoi muodostua, ja Suomen historiasta rakentui kertomus ensin ruotsalaisten ja sitten venäläisten ylivallasta?

Ammattihistorioitsijat ovat kuvailleet maiden historian yhtenäisyyttä sekä suomeksi että ruotsiksi. 1800-luvun puolivälistä alkaen akateemista historiaa kirjoitettiin Suomessa molemmilla kielillä. Moninkertaisesti palkittu Åbo Akademin emeritusprofessori Max Engman on useassa tutkimuksessa osoittanut monia eroja näiden historiaperinteiden välillä. Kun suomalaisnationalistiset historioitsijat 1900-luvun alussa käyttivät käsitettä ’Ruotsin vallan aika’ kuvataksaan yhteistä ajanjaksoa, käyttivät ruotsalaismieliset termiä ’Ruotsin aika’. Engman kuvaillee suomenruotsalaisten historioitsijoiden toimintaa 1900-luvun alkupuoliskolla kahden rintaman sotana.⁴ Kotirintamalla otettiin tehtäväksi ampua upoksiin osa uskaliaan hatarista suomalaisnationalistisista tulkinnoista, samalla kun länteen päin kohdistetussa dialogissa yritettiin korjata Suomen sivuuttamista sekä tietämättömyyttä itäisestä valtakunnanosasta.

4. Max Engman, *Historikernas folk*, teoksessa Derek Fewster (toim.) *Folket: studier i olika vetenskapens syn på begreppet folk*. SLS 2000, 36.

Historiakuvia eivät muodosta ainoastaan historiantutkijat. Sotien välisellä ajalla arkeologit loivat eräänlaisen kulta-ajan myytin. Derek Fewster on osoittanut, miten vapaana, yhtenäisenä ja suomalaisena näyttäytynyt kukoistusaika heijastettiin esihistoriaan.⁵ Myös maan toinen rakenteilla oleva kansakunta etsi itselleen menneisyyttä. 1910-luvulla syntyivät käsitteet 'finlands-svensk' (suomenruotsalainen) ja 'Svenskfinland' (nimitys Suomen ruotsinkielisille alueille), ja näiden ympärille nuoret ruotsalaisnationalistiset tutkijat muotoilivat kysymyksiä ruotsalaisuuden erityisestä historiasta. Suomenruotsalaiset historiankirjoittajat ovat kuitenkin pääasiassa liittäneet itsensä koko Suomen kattavaan kansakunnan rakentamiseen, erityisesti tutkimuksilla, jotka tavalla tai toisella liittyvät länsimaiseen yhteiskunta- ja sivistysperintöön. Erityisesti ruotsinkielisen Suomen historiaa kirjoittivat varhaiset kansatieteilijät ja historiantutkimuksen kentän ulkopuoliset kirjoittajat.⁶ Ruotsinkieliset historioitsijat eivät sen sijaan ole ravinneet kansanomaisempaa ajattelua kansallisesta ominaislaadusta.

Historiallisen materialismin lähtökohdista ja mahdollisesti Vilhelm Mobergin vaikutuksen alaisena kirjailija Gösta Ågren julkaisi vuonna 1977 syntetisoivan teoksen *Vår historia: en krönika om det finlandssvenska folkets öden, en analys av vårt lands historia*. Tämän laajan teoksen taustalla oli ehkä osittain suomenruotsalaisen historiaperinteen siihenastinen välinpitämättömyys luokka- ja agraarikysymyksiä kohtaan. Pääasiallinen kiinnostus oli kohdistettu valtiollisiin aspekteihin ja perinteiseen kulttuurihistoriaan. Joukko suomenkielisiä tutkijoita, kuten Eino Juttikala, olivat puolestaan tehneet varhain tilaa sosiaalishistorialle historian ytimessä. Yleiskatsausteos *Suomen ruotsalainen historia* I–IV, jonka ammattihistorioitsijat ovat ensimmäistä kertaa laatineet, ei keskity ruotsinkielisiin, vaan kielen ja ruotsalaisuuden muuttuneeseen merkitykseen.⁷

Ammattihistorioitsijat ovat tulkinneet yhteistä historiaa vaihtelevin tavoin. Mutta viiden-

kymmenen viime vuoden aikana jaettu näkemys pitkästä yhteisestä historiasta on voimistunut. Viimeisin kiihkeä keskustelu Ruotsin ajasta Suomen historioitsijoiden keskuudessa käytiin sotien välisenä aikana. Se käsitteli sitä, miten suomalaisten panokset ruotsalaisissa sodissa suurvalta-aikana pitäisi tulkita ja miten Kustaa Aadolfin päivää pitäisi muistaa. Jo pitkään on vallinnut lähinnä täydellinen konsensus kysymyksissä, jotka koskevat esimerkiksi nuijasodan merkitystä ja myöhempiä itsenäisyyspyrkimyksiä 1700-luvulla. Kun jyväsyläläinen historioitsija Petri Karonen tiivistää kolme yhteisen kuningaskunnan vuosisadoista (1500–1800), hän ei kerro tarinaa onnettomuudesta ja sorrosta, vaan esittelee todellisuuteen pohjautuvan menestystarinan.⁸

Askel historiallisesta tutkimuksesta historia-tietoisuuteen on kuitenkin pitkä – ja välissä on myös koulun historianopetus. Perusteellisessa tutkimuksessaan siitä, miten Ruotsin aikaa on kuvattu ja käsitelty suomalaisissa lukion oppikirjoissa, Uppsalassa toimiva tutkija Janne Holmén osoittaa, että 1900-luvun lopussa julkaistuissa suomenkielisissä oppikirjoissa kyseenalaistetaan monia suomalaishistoriallisen historiankirjoituksen puolia. Lisäksi hän osoittaa, että näissä kirjoissa Ruotsin ajalle annetaan enemmän tilaa kuin vastaavassa suomenruotsalaisessa tai ruotsinruotsalaisessa oppimateriaalissa. Tämä koskee myös 2000-luvulla julkaistuja kirjoja.

Uusissa oppikirjoissa on ainoastaan yksittäisiä elementtejä, jotka voidaan liittää vanhempaan kansalliseen historiankirjoitukseen. Vain

5. Derek Fewster, *Visions of past glory: nationalism and the construction of early Finnish history*. SKS 2006.

6. Engman 2000, 39–42.

7. Sarjan kaksi ensimmäistä osaa ovat saatavilla: Kari Tarkiainen, *Sveriges Österland*. SLS, Atlantis 2008/*Ruotsin Itämaa*. SLS 2010 ja Nils Erik Villstrand, *Riksdelen*. SLS, Atlantis 2009/*Valtakunnanosa*. SLS 2012.

8. Katso Nils Erik Villstrandin arvostelu kirjasta *Pohjoisten suurvalta: Ruotsi ja Suomi 1521–1809*, 1. painos. WSOY 1999. *Historisk tidskrift* 123:1 (2003), 62–67.

yhdessä kirjassa annetaan ymmärtää, että suomen kieli olisi ollut sorronalainen. Sen, että esimerkiksi Kalmarin unioni kuvataan positiivisella tavalla, Holmén tulkitsee olevan jääne vanhemmilta ajoilta. Kirjat kuitenkin kirjoitettiin aikana, jolloin maa oli osa toista merkittävää unionia. Suomenruotsalaisissa yhteyksissä lähinnä käsitteen 'Ruotsin vallan aika' käyttöä pidetään kansallisena jäänteinä, jota pinttyneet tarinat vaalivat ja pitävät yllä. Käsitettä käytetään näkyvästi ainoastaan yhdessä Holménin tutkimista uusista kirjoista.⁹

Myös niissä suomenruotsalaisissa oppikirjoissa, joissa käsitellään Suomen historiaa, ruotsalaisuutta tuodaan esille vähän. Tämä ilmenee tutkimuksesta, jota tekee folkloristi Johanna Björkholm. Hänen mukaansa vuonna 1945–2010 julkaistuissa kirjoissa ruotsalaisen ja rahvaan tai ruotsalaisen ja työläisen yhdistelmät ovat äärimmäisen harvinaisia.¹⁰

Tästä voi huomata, että kirjojen kirjoittajat seuraavat monessa suhteessa kieliryhmäneutraalia opetussuunnitelmaa. Tämä saattaa myös heijastaa vanhempia, eliittikeskeisiä perinteitä suomenruotsalaisessa historiankirjoituksessa. Ja siinä tyhjiössä, jonka identifikaattorisen potentiaalini omaavan historian puuttuminen aiheuttaa, saavat alkunsa keskustelut hylätystä ja unohdetusta – tai sellaisena pidetystä – pitkästä ruotsalaisesta historiasta, johon kuuluu muun muassa paikannimiä ja viikinkejä.

Typistämisen narratiivinen logiikka

Suomi osana Ruotsin valtakuntaa kuvataan edelleen vulgaarikeskustelussa miehitettynä, alempiarvoisena ja hyväksikäytettynä. Miten sellainen näkemys on jäänyt elämään huolimatta historioitsijoiden ja oppikirjojen kirjoittajien yrityksistä muotoilla vaihtoehtoja? Se elää elämänsä alakulttuurina, joka on immuuni jokaiselle asia-argumentille¹¹ ja jota on pidettävä – näin ajattelemme relevantin aihepiirin tutkimuksen puuttuessa – karkeana suomalaissuomalaisen historian tulkinnan vääristelemisenä. Pi-

dämme sitä myös 1930-luvulla kukoistaneen aitosuomalaisen historiakuvan eteenpäinviemisenä. Siinä Suomi nähtiin maana, jonka saartoivat ja johon olivat soluttautuneet viholliset, etenkin suomenruotsalaiset ja punaiset työläiset. Urhoollisesta taisteluvalmiudesta ja marttyyritehtaasta kertovassa tarinassa annettiin hyvin vähän tilaa Kustaa II Aadolfin kaltaisille ”vieraille” kuninkaille, mutta sitäkin enemmän urheille ja pelätyille hakkapeliitoille.

Jos siirrytään suomalaisen historiantutkimuksen isähahmoon Yrjö Koskiseen ja hänen kuvaukseensa Suomen historiasta¹² tai muihin, tutkimukseen perustuvan vivahteikkaan fenomenaanisen tulkinnan edustajiin, eroavuus heidän näkemystensä ja suuren osan tämän päivän nettiväittelijöiden näkemysten välillä on niin suuri, että on vaikea kuvitella heidän olevan millään tapaa saman asian kannattajia. Myös nyky-Ruotsissa on tällaisia käsityksiä. Ruotsalaiset, jotka haluavat pitää itseään valveutuneina, ilmaisevat joskus kannan, jonka mukaan Ruotsi oli sortajan roolissa myös idässä. Kantaa ruokkii postkolonialistinen ajattelu. Kuten kaikki korkea-arvoiset, sivistyneet valtiot, myös Ruotsilla on oltava kansalliset traumansa (”chosen traumas”), joita käsitellä ja joista ottaa etäisyyttä julkisesti, mieluiten eksplisiittisen anteeksipyyntön muodossa.

Huolta herättää tapa, jolla historiaa typistetään suomalaisissa lukioissa. Vuosien 1993 ja 2004 opintosuunnitelmissa kurssi Ruotsin ajasta

9. Janne Holmén, *Finlands okända historia: den svenska tiden 1150–1809*. Finlands svenska tankesmedja Magma 2009.

10. Johanna Björkholm, ”Lite svenska i skolhistoria”, *Vasabladet*, 25.11.2012.

11. Suomenruotsalaisia kielteiseen sävyyn käsittelevien kirjoitusten takana on yleensä pieni ryhmä. Tässä retorikassa tärkeässä roolissa ovat käsitykset ruotsinkielisestä yläluokasta. Ks. Pasi Saukkonen, *Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää? Varför irriterar finlandssvenskarna?* Magma 2011.

12. Yrjö Koskinen, *Oppikirja Suomen kansan historiasta*. [S.l.]: Tekijä 1869–1873.

Suomen historiassa on siirretty pakollisten kursien ulkopuolelle. Suomenruotsalaisissa yhteyksissä tämä tulkitaan mielellään osoitukseksi ruotsalaisvastaisuudesta. Toinen tulkinta antaa ymmärtää, että Suomi saattoi päästää irti pohjoismaalaisuudesta kylmän sodan loputtua. Käytyään läpi lukion oppikirjoja Holmén muistuttaa, että on myös muita valinnaisia historiankursseja. Kurssi, joka käsittelee Suomen historiaa ennen vuotta 1809, saisi mielellään olla pakollinen kaikille suomalaisille lukiolaisille. Mutta ehkä selitystä tyypistämislle ei pidä etsiä ainoastaan argumenteista, jotka koskevat näkemystä ruotsalaisuudesta sekä vihamielisyyttä yhteisiä asioita kohtaan.

Aikaisempien fennomaanien historiankäsitteissä Ruotsin ajalla oli itsestään selvä paikkansa. Aikakaudelta ei ammennettu ainoastaan hyödyllisiä uhritarinoita, vaan sitä voitiin myös käyttää näyttämään, miten Suomi oli yhdistetty länsimaiseen kulttuurinrakentamiseen. Teleologisessa historiankerronnassa ajanjakso muodostettiin niin ikään välttämättömän etapin matkalla kohti historian päämäärää, itsenäistä kansakuntaa.

Miten esimodernit aikakaudet ylipäätään näkyvät nykypäivän merkittävimmissä menneisyyttä kuvaavissa tarinoissa? Tuoreessa tutkimuksessa Ingmarie Danielson Malmros nostaa Ruotsissa 80 vuoden ajan käytetyistä historiankirjoista esiin viisi hallitsevaa tarinaa ruotsalaisuudesta. Ne muotoutuvat puolueettomuuden, edistyksen, siirtolaisuuden, demokratian ja tasa-arvon varaan, ja useimmat rakennuselementeistä tuodaan modernista historiasta, siitä, mitä 1800- ja 1900-luvulla on tarjottavana.¹³ Erot Suomen ja Ruotsin historiakulttuurien välillä ovat huomattavat. Tätä tutkimusta käsittelevässä arvostelussa Bengt Kristensson Ugglan vertaa omahyväistä antipatriotismia, jonka voi huomata Ruotsissa, siihen voimakkaasti sotaan liittyvään isänmaallisuuteen, joka ilmenee Suomessa joka vuosi joulukuun kuudentena.¹⁴ Kun puolueettomuus ja Ruotsi rauhanprojektina luovat pohjan

hallitsevalle ruotsalaiselle narratiiville, sotahistoria on jättänyt syvät jäljet suomalaiseen historiakulttuuriin. Mutta näkemys sodista on muuttunut viime vuosina. Tutkija Pilvi Torsti on kyselytutkimuksen perusteella osoittanut, miten isänmaallisuus on vähentynyt nuorten näkemyksessä Suomen osallistumisesta toiseen maailmansotaan.¹⁵

Onko suomalaisten ja ruotsalaisten peritöiden välillä kuitenkin olemassa suuria yhtäläisyyksiä? Torstin mukaan pohjoismainen hyvinvointivaltio, demokratia ja ennen kaikkea oikeus koulutukseen muodostavat tärkeitä ja vähintään yhtä voimakkaita piirteitä suomalaisessa historiatietoisuudessa kuin oman alueen sankarillinen puolustaminen.¹⁶ Samoin modernisointi ja demokratisointi ovat tärkeitä aineksia tarinoissa, joita ruotsalaiset oppikirjat välittävät. Meillä ei ole vastaavaa suomalaista oppikirjatutkimusta johon tukeutua, mutta haluamme silti väittää, että niille modernisointiprosesseille, jotka leimasivat 1800-luvun loppua ja suurinta osaa 1900-luvusta, annetaan suuri merkitys myös suomalaisissa oppikirjoissa. Malmrosin mukaan ruotsalaisessa perinteessä demokratiakehitys toistetaan monella tapaa, mutta myös suomalaiset oppikirjat voivat hakea materiaalia nopeasta demokratisointiprosessista sekä korostaa sitä demokraattista jatkumoa, jonka maa onnistui ylläpitämään mullistavista ajoista huolimatta. Edistyskertomusta ei voi tehdä yhtä suoraviivaiseksi ja turbulenssittomaksi kuin ruotsalaista vastaavaa, mutta se voi nostaa esille muutaman äärimmäisen nopean kehitysjakson.

Samoin tasa-arvo on tärkeää molemmissa maissa. Suomessa sen voi nähdä saaneen alkunsa jo vuonna 1906, minkä kadunmiehet, joita

13. Ingmarie Danielsson Malmros, *Det var en gång ett land: berättelser om svenskhet i historieläroböcker och elevens föreställningsvärldar*. Agerings Bokförlag 2012.

14. Bengt Kristensson Ugglan, ”De självgoda antipatrioter nas förlovade land”, *Svenska dagbladet*, 28.11.2012.

15. Torsti 2012, 137–140.

16. Torsti 2012, 100.

haastateltiin ”Suomi on ruotsalainen” -ohjelmassa (17.2.2013), näyttävät tietävän. Joten tässäkin monet modernin ajan tarinoista vaativat huomiota. Seuraavassa sarjassa oppikirjatarinoita korostetaan todennäköisesti liikkuvuutta ja kulttuurista monimuotoisuutta: arvauksemme on, että niissä ei venäläisen eikä ruotsalaisen Suomen tarvitse taistella tilasta.

Kaikilla tasoilla – historiografian, kansallisten narratiivien sekä historiakulttuurin – dikotomisoiva ajattelu on yhä vahvasti läsnä. Ruotsin valtakuntaa kutsutaan usein nimellä Ruotsi-Suomi, vaikka se ei koskaan kantanut tätä nimeä: se käsitetään ja esitetään nimittäin lähes aina ja vaihtoehdottomasti kokonaisuutena, joka koostuu kahdesta osasta – valtakunnan ruotsalaisesta tai läntisestä ja suomalaisesta tai itäisestä osasta.¹⁷ Näin tehdään vaikka tiedämmekin, että Ruotsin aikaan kukoisti myös vaihtoehtoisia tapoja hahmottaa valtakunta. Nykyiset kansallisvaltiot Suomi ja Ruotsi heijastetaan taaksepäin, ja keskus–periferia-ajattelu ja merisotilasperspektiivi, jotka Matti Klinge lanseerasi 1980-luvulla, ovat vaikuttaneet vapauttavasti ajatukseen, mutta vapautusprosessi on kiusallisen hidas. Harvoin historioitsijat yhteisen meren, Itämeren, ympärillä onnistuvat radikaalilla tavalla päästämään irti ajatuksesta sellaisesta kahtiajaosta, joka loppujen lopuksi on moderni luomus.

Lopuksi

Suomalaisten kansallinen alemmuuskompleksi Ruotsia kohtaan ei ole viime aikoina voinut kovin hyvin. Taustalla vaikuttaa pienenevä asymmetria, toisin sanoen se, että Ruotsista ja Suomesta on tullut yhä tasavertaisempia. Suomi kansakuntana on ollut hyvin keskittynyt siihen, mitä ympäröivä maailma meistä ajattelee, ja tässä kuvitellussa ympäröivässä maailmassa Ruotsi on voinut suuren tilan. Juuri tässä on edelleen asymmetriaa: Suomi ei ole läheskään yhtä kiinnostava ruotsalaisten silmissä kuin Ruotsi suomalaisten silmissä. Joten siinä on vielä jonkin verran tehtävää.

Maidenväliset juhlat saavat liian helposti eliittien keskinäisen vertailun leiman, mutta vaikuttaa siltä, että merkivuosi 2009 myös murtautui tavallisen kansan pariin. Entä miltä tulevaisuus voisi näyttää, jos kävisikin niin, että ruotsalaisten tiedonhalu ruotsinkaltaisesta Suomesta ei ainoastaan lisääntyisi, vaan että he myös pystyisivät paremmin kuin nykyään näkemään moniulotteisen suomalaisuuden Ruotsissa? Molemmissa maissa on vahva naapurin erilaistamisen perinne¹⁸, minkä ohjelmasarja ”Suomi on ruotsalainen” haluaa ja toivon mukaan myös onnistuu murtamaan.

Sarjan tuottaja Antti Seppänen ei lepää laakeureillaan, vaan neuvottelee jo Ylen kanssa ohjelmasarjasta nimeltä ”Suomi on venäläinen”. Se on hyvä idea, yhtä hyvä kuin ehdotus, jonka eräs nettikirjoittaja lanseerasi Ylen kotisivuilla: pitäisi myös tehdä ohjelmasarja ”Ruotsi on suomalainen”. Kirjoittaja esitti, että valtakunnanosien, sittemmin maiden välillä on ollut vuorovaikutusta ja että vaikutteet kulkevat molempiin suuntiin. Kommentti loppui huomionarvoiseen mielipiteeseen siitä, että aikaisempi vuorovaikutus ja se tosiasia, että kumpikin on oppinut jotain toiselta, on auttanut molempia maita, sekä toiveeseen, että näin olisi vastakin.

Me yhdyimme tähän mielipiteeseen ja lopeutimme tähän omistautuaksemme lähivuosina yhdessä jyväskyläläisten ja tamperelaisten kollegojen kanssa Suomen historian uudelleentulkinnalle Suomen Akatemian rahoittaman huippututkimusyksikön *History of Society: Re-thinking Finland 1400–2000* puitteissa. Tutkimuksemme odotetaan valmistuvan samana vuonna, kun itsenäinen Suomi juhlii sadatta vuottaan.

17. Jatkoa keskustelulle mm. valtakunnanpuoliskoista ja -osista, ks. Villstrand, 2012, 34–45.

18. Risto Hemming, *Ett guldland dock: hur Finland blev ett resmål för svenskarna*. Finska turistbyrån, Stockholm 2006. Ainur Elmgren, *Den allra käraste fienden: svenska stereotyper i finländsk press 1918–1939*. Sekel Bokförlag 2008.